

เครื่องดนตรีโนรา : รูปแบบและสภาพการดำรงอยู่ในปัจจุบัน

ธรรมนิติย์ นิคมรัตน์*

เครื่องดนตรีประกอบการแสดงโนราในอดีตนั้น ที่นิยมใช้บรรเลงประกอบจังหวะจะมีเพียง 4 - 5 ชิ้น นักดนตรีหรือลูกคู่แต่ละคนต้องดูแลรักษาเครื่องดนตรีของตนให้เป็นอย่างดี เพราะจะต้องหอบหิ้วในขณะเดินทางไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นเวลาหลายวัน และเมื่อทำการแสดงก็จะใช้เวลาค่อนข้างยาวนาน พร้อมกับต้องใช้กำลังในการตี เพื่อให้เกิดจังหวะที่ดังชัดเจน สามารถสร้างความสนใจให้ผู้ที่อยู่ใกล้เคียงหรือคนที่ได้ยินเสียง ให้ตกอยู่ในพระวงแห่งจังหวะจะโคนที่เร้าใจ อันเป็นเสน่ห์ของการสร้างอารมณ์ให้เคลิบเคลิ้ม เกิดความสุขและความพึงพอใจของจังหวะดนตรีที่ลูกคู่โนรา “ลงโรง” (เริ่มบรรเลงดนตรี) และเข้ามาเฝ้าดูแลการแสดงจนกระทั่งโนรา “ลาโรง” (เลิกการแสดง) ซึ่งนับว่าเครื่องดนตรีของโนราจะมีบทบาทในศิลปการแสดงแขนงนี้

เครื่องดนตรีโนราที่ใช้กันอยู่ทั่ว ๆ ไปนั้น จะไม่มีวัสดุอุปกรณ์คอยห่อหุ้มปกปิดให้มิดชิด เพื่อกันการ

*อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชานาฏศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา

กระทบกระเทือน เพราะถือเอาความเรียบง่าย สะดวกคล่องแคล่ว ในการหยิบฉวยของผู้บรรเลงเป็นสำคัญ ดังนั้น ลูกคู่หรือนักดนตรี แต่ละคนจะต้องดูแลรับผิดชอบ ความเสียหายต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาด้านจิตวิทยา ของการสร้างลักษณะนิสัยคนให้รู้จักดูแล รักษาความผูกพันกับเครื่องดนตรี ที่ตนเองใช้ประกอบอาชีพอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะที่สำคัญ จะต้องมีความพร้อมที่จะหยิบขึ้นมาตีจังหวะได้ทุกเวลา เมื่อถึงสถานที่ทำการแสดงโนรา

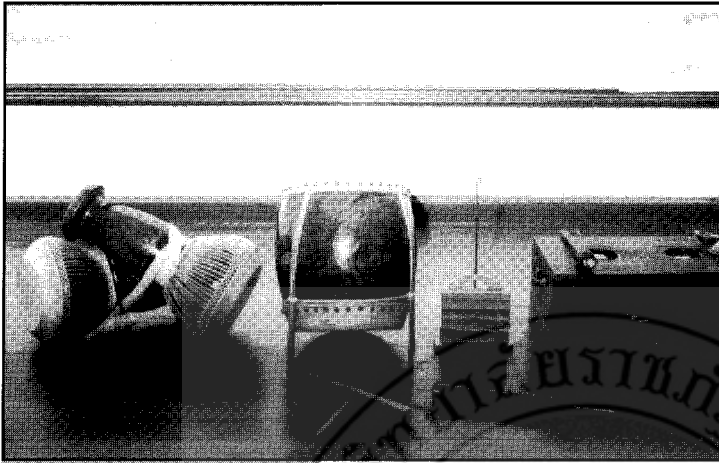
วัสดุธรรมชาติเรียบง่ายใช้ทำเครื่องดนตรี

การแสดงหรือการซ้อมของศิลปินโนราทุกคน จะต้องใช้ดนตรีบรรเลงเป็นประจำทุกครั้งไม่นิยมการใช้เทปคาสเซตหรือแผ่นซีดีประกอบการแสดงเหมือนการแสดงโดยทั่วไป อันเนื่องด้วยจังหวะของการรำซึ่งไม่คงที่ในแต่ละครั้งหรือการที่ผู้รำเป็นผู้กำหนดจังหวะเปลี่ยนแปลงการรำอยู่เสมอซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของการรำโนรา จึงปรากฏให้เห็นในการแสดงโนราทุกครั้ง ต้องใช้เครื่องดนตรีบรรเลงตลอดเวลา เครื่องดนตรีของโนรามี 6 ชิ้น ได้แก่ ทับ 2 ลูก กลอง 1 ลูก โหม่ง 1 คู่ ฉิ่ง 1 คู่ แตระ 1 - 2 คู่ และปี่ 1 เล้า อุปกรณ์ทุกชิ้นถือกันว่าเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมใช้ ในการแสดงโนรามานานแต่อดีตกาล เครื่องดนตรีโนราจะทำด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นและเป็นฝีมือของช่างพื้นบ้านภาคใต้ วัสดุที่นิยมใช้ทำ ได้แก่ ไม้ขนุน หนังวัว หนังค่าง ไม้ขาวดำ ไม้รักแดง ไม้ยอ ใบตาลโดนด เศษยางพารา และโลหะสัมฤทธิ์ วัสดุในการทำแต่ละอย่าง จะเหมาะสมกับอุปกรณ์แต่ละชิ้น เช่น ไม้ขนุนใช้ทำกลองและทับ เพราะเนื้อไม้ละเอียด คมเสียงได้แน่นคมชัด หนังวัวใช้หุ้มกลองเวลาตีเสียงจะดังกังวาน หนังค่างใช้หุ้มทับเสียงดังทุ้มหวานและคมชัด ไม้ขาวดำใช้ทำปี่ไม้ตีกลองและรางโหม่ง เพราะไม้เนื้อแน่นมีความแข็งแรงลวดลายสวยงาม โลหะทองเหลืองใช้ทำฉิ่ง และกำพวดปี่ ไม้ไผ่ใช้ทำแตระ ใบตาลโดนดใช้ทำลั่นปี่ ยางเส้นไว้พันโดยรอบของไม้ตีโหม่ง

ดังนั้นจะสังเกตได้ว่าอุปกรณ์ทั้ง 6 ชิ้น จะทำด้วยวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรืออาจจะสั่งซื้อมาจากต่างท้องถิ่นหากเป็นวัสดุประเภทโลหะ

เช่น โหม่ง ฉิ่ง และกำพวดปี่ เครื่องดนตรีโนราแต่ละชิ้นมีขนาดใหญ่พอสมควร เพราะจะต้องทำเสียงให้ดัง มีจังหวะไพเราะเร้าใจ เสียงมีความกลมกลืนและมีความดังอยู่ในระดับเดียวกัน

เครื่องดนตรีโนรา
ซึ่งใช้บรรเลงกันโดยทั่วไป
ในปัจจุบัน จากซำย ทับ
กลอง แตระ ปี่ โหม่ง ฉิ่ง

สถานที่และสนนราคา

ปัจจุบันแหล่งซึ่งเป็นที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องดนตรีโนราที่มีชื่อเสียงในจังหวัดสงขลาและจังหวัดพัทลุงนั้นมีอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ บริเวณอำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา และบริเวณอำเภอมือง จังหวัดพัทลุง ในอำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา จะมีการทำเครื่องดนตรีโนราคือทับและกลองที่บ้านนายสุธรรมทองชูนุ่ม บ้านเลขที่ 695 หมู่ที่ 2 ถนนสุทธิชัย ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลาจะมีวัสดุอุปกรณ์ในการทำอย่างครบครันและเดินทางไปหาซื้อได้สะดวก ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก ราคาไม่แพงเพราะช่างพื้นบ้านเป็นผู้กำหนดราคาเอง' เช่น ทับคู่ละ 2,500 - 3,000 บาท กลองใบละ 2,500 บาท โหม่งคู่ละ 2,800 บาท ปี่เลาะละ 800 - 1,200 บาท ฉิ่งคู่ละ 500 บาท รางโหม่งใบละ 1,000 บาท รวมราคาประมาณ 9,600 บาท ดังนั้นถ้ามีเงินอยู่ประมาณ 10,000 บาท ก็สามารถจัดซื้อเครื่องดนตรีดังกล่าวได้ สำหรับเครื่องดนตรีที่มีขนาดใหญ่กว่าเดิม ราคาจะเพิ่ม ขึ้นอีกเล็กน้อยหรือราคาอาจจะลดน้อยลงถ้าหากนำวัสดุ เช่น ไม้ หนัง มาให้ช่างเป็นผู้ทำ

สำหรับจังหวัดพัทลุง มีการทำเครื่องดนตรีโนราที่บ้านนายเปลื้องแสงสวัสดิ์ บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 5 ตำบลปรางหมู่ อำเภอมือง จังหวัดพัทลุง ซึ่งอยู่บริเวณด้านทิศทางตะวันออกของวัดควนกรวด ห่างจากตัวเมืองพัทลุงประมาณ 2.5 กิโลเมตร ฝีมือในการทำและราคาจำหน่าย มีความแตกต่างกันเล็กน้อย เช่น ทับ ขนาดใหญ่ ความกว้างของปากทับ 6.5 นิ้ว ราคาคู่ละ 3,500 บาท กลองขนาดความกว้างหน้ากลอง 10 นิ้ว ราคาคู่ละ 3,000 บาท รางโหม่ง ราคา 1,200 บาท ปี่ไม้รักเขา เลาะละ 800 บาท ปี่ไม้ขาวดำเลาะละ 1,000 บาท ไม้ตีกลองคู่ละ 100 บาท สำหรับตัวโหม่ง และฉิ่งจะต้องสั่งซื้อจากกรุงเทพ ดังนั้นราคาของทับกลองปี่ รางโหม่ง ไม้กลอง โดยประมาณ 8,700 บาท และถ้ารวมกับโหม่งและฉิ่งจากกรุงเทพประมาณ 12,000 บาท

โชคดี ช่วยด่าง ผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ เป็นผู้สัมภาษณ์ :ที่โรงเรียน
นพคุณประชาสรรค์ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช , 7 พฤษภาคม 2546.

ราคาของเครื่องดนตรีดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับราคาในอดีตประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาจะแตกต่างกันมาก บ้านของช่างที่ทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านแต่ละแห่งจะทำเครื่องดนตรีที่มีการสั่งจองและมัดจำเงินไว้ล่วงหน้า มิได้ทำตั้งไว้เพื่อรอขายลูกค้า แสดงให้ทราบว่า ช่างทำเครื่องดนตรีทำไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สั่งซื้อ สำหรับเครื่องดนตรีที่มีการทำประจำควบคู่ของช่างพื้นบ้าน คือ การทำทับและการทำกลอง สำหรับการทำรางใหม่ ปี นิยมให้ช่างคนอื่นแยกทำเองต่างหาก แล้วนำมาฝากขายรวมกันกับแหล่งทำทับทำกลอง สำหรับช่างพิทลุงจะทำได้หมดทุกชิ้นมิได้ ให้ช่างคนอื่นทำและนำมาฝากขายเหมือนการจำหน่ายของช่างอำเภอควนเนียง การที่ช่างทำเครื่องดนตรีในราทำไมทันกับความต้องการของผู้สั่งซื้อสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโนรา เช่น การแสดงโนรามีนิยมสอนรำหรือแสดงกันมากขึ้นกว่าเดิมโดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา เพราะจะต้องใช้เครื่องดนตรีในการจัดสอนจำนวนมากขึ้น และมีกลุ่มผู้สืบทอดและอนุรักษ์มากขึ้นกว่าเดิม การใช้งบประมาณทางราชการในการ เตรียมวัสดุอุปกรณ์แต่ละแห่งก็จะมีการจัดซื้อหรือจัดทำเครื่องดนตรีในรามาได้ประจำสถาบันการศึกษาของตนเองมากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน โดยมีระยะเวลาในการสั่งทำพร้อมกันหลายๆสถาบันเนื่องจากการเร่งรัด งบประมาณให้ทันกับการศึกษาของแต่ละปี

บทบาทและการเปลี่ยนแปลง

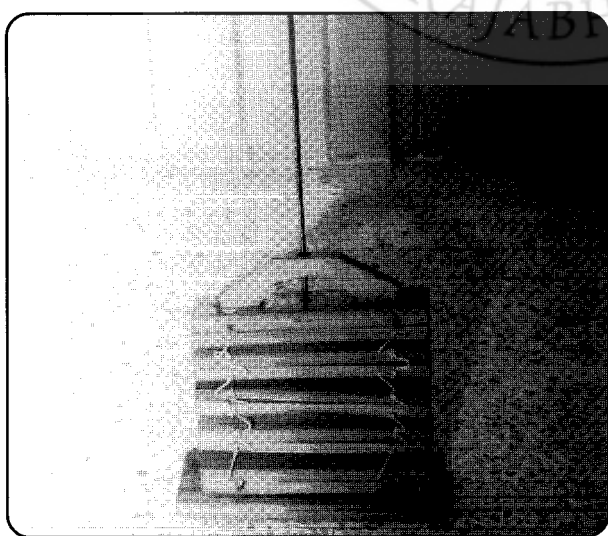
จากความนิยมในการสอนโนรามีนมากขึ้น ความต้องการเครื่องดนตรีมีจำนวนมากตามมา บทบาทหน้าที่ของช่างทำเครื่องดนตรีจึงต้องทำงานหนักเป็นหลายเท่า จึงเกิดการเร่งฝีมือความรวดเร็วในการทำ การใช้วัสดุจำนวนมากและเริ่มหาวัสดุยากขึ้นลักษณะรูปแบบของเครื่องดนตรีโนรา เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างเช่น

ทับ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีหลักของโนรา ทับซึ่งเดิมนิยมใช้หนังค่าง 2 ผืน มาใช้หุ้มทับ 2 ลูกให้มีเสียงแหลมและเสียงทุ้ม คือลูกเสียงฉับกับลูกเสียงเท็ง ซึ่งหนังค่างแต่เดิมก็เป็นหนังสัตว์ที่จับตัวได้ยากอยู่ในป่าลึก และในปัจจุบันก็เหลือลดน้อยพร้อมกับเป็นสัตว์อนุรักษ์มีกฎหมายห้ามยิงหรือจับ ปัจจุบันการหาหนังค่างมาทำทับโนราจึงเป็นไปได้ยาก จากเหตุผลดังกล่าวได้มีผู้เริ่มคิดนำแผ่นฟิล์มเอกซเรย์ที่ใช้แล้วจากโรงพยาบาลมาหุ้มแทนหนังค่าง ซึ่งเป็นการประหยัดเวลาหาตัวหนังและราคาวัสดุจะถูกมาก เมื่อหุ้มแล้วเสียงที่ดีจะดังแหลมคมชัด และการประกอบเป็นเครื่องดนตรีก็จะทำได้อย่างรวดเร็ว แต่จะมีข้อเสียคือ ความกังวานหวานของเสียงจะไม่มี หากหุ้มไม่ชำนาญ บริเวณขอบทับจะเป็นรอยพับของพลาสติก จะเกิดบาดนิ้วมือของผู้ตีทับ ทำให้ตีทับ

ทับฝีมือการทำโดย
นายสุธรรม ทองชุมนุม
อำเภอควนเนียง หุ้ม
ด้วยหนังค่าง ทั้ง 2 ลูก
ความกว้างของหน้าทับ
ประมาณ 8 นิ้ว ตัวทับ
ทำจากไม้ขนุน มีความ
ยาวประมาณ 17 นิ้ว

แตรระฆัง ฝีมือการทำโดยนายเอื้อน คลังธำอำเภอนาหว้า จ.สงขลา พัฒนามาจากการนำแตรแต่ละคู่มาผูกร้อยให้เป็นชุดเดียวกัน โดยใช้แตรประมาณ 10 อัน ผูกร้อยด้วยเชือก ใช้คนตีเพียงคนเดียว เนื้อไม้ทำจากไม้ไผ่ไทยซึ่งแก่จัด นำมาตีเสียงดังกังวาน

ไม่สะดวก ซึ่งในปัจจุบันช่างทำหีบจะนิยมใช้แผ่นฟิล์มเอกซเรย์หุ้มแทนหนังค่างกันแทบทุกช่าง

การเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่ง ที่เห็นได้ชัดเจน ปรากฏในเครื่องประกอบจังหวะประเภทโลหะทองเหลือง คือ

โหม่ง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทโลหะทองเหลือง เครื่องดนตรีประเภทนี้ทางภาคใต้หาได้น้อยมาก จะหาซื้อได้บ้างในจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากการทำภาชนะทองเหลืองจำหน่ายประเภท กะทะ ชัน หรือช้อนตักอาหาร แต่คุณภาพของทองเหลืองไม่ดีเท่าที่ควร ผู้ที่ซื้อโหม่งหรือฆ้องคู่นิยมใช้โหม่งซึ่งเป็นฝีมือการตีของช่างทำเครื่องดนตรีไทย กรุงเทพมหานคร บริเวณถนนอิสรภาพหรือบริเวณซอยช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย ซึ่งมีการทำพระพุทธรูปจำนวนมาก หรือบางครั้งต้องการความรวดเร็วจะหาซื้อบริเวณร้านเครื่องโลหะและดนตรีไทย แถวตลาดเวียงนครเกษม ซึ่งเป็นโหม่งหล่อ คุณภาพเนื้อทองเหลืองอยู่ในระดับปานกลางราคาถูก นำมาตกแต่งตัวโหม่งและตะกั่วให้มีเสียงสำเนียงใกล้เคียงกับการร้องของโนราได้ง่าย สำหรับราคาของโหม่งที่ดีจะมีราคาสูงกว่าโหม่งหล่อ เช่น โหม่งตีของช่างดำรง แย้มบาง บ้านดนตรีไทย ถนนอิสรภาพ เขตบางกอกน้อย ราคาคู่ละ 2,800 บาท ฆ้องคู่ละ 500 บาท โหม่งหล่อแถวตลาดเวียงนครเกษมราคาคู่ละประมาณ 1,600 บาท ฆ้องคู่ละ 200 บาท ซึ่งแตกต่างกันมากแต่น้ำเสียงและความคงทนของโหม่งตีจะมีคุณภาพดีกว่า แต่ต้องใช้เวลาในการสั่งตีล่วงหน้าหลายเดือน การให้ระยะเวลาในการตีตัวโหม่งทำให้ไม่ทันกับความต้องการของผู้สั่งทำ สำหรับการจำหน่ายในปัจจุบันจึงต้องใช้โหม่งที่มีวิธีการหล่อได้รวดเร็วหลายใบแทนโหม่งตี

อุปกรณ์ที่มีความสำคัญ และเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกรูปแบบหนึ่ง ในเครื่องดำเนินทำนองก็คือ

ปี่ ปี่เป็นเครื่องเป่าที่สร้างทำนองเพลงของโนราให้มีความไพเราะ ช่วยลด

ความดังของจังหวะ ช่วยเชื่อมจังหวะให้มีความหวานไพเราะมากขึ้น ปี่เดิมทีเดียวจะหายากและทำได้น้อยมาก ปัจจุบันสามารถหาปีได้ครั้งละหลาย ๆ เล้า ช่างดนตรีพื้นบ้านนิยมทำปีจากไม้ต่อไปนี้ ได้แก่ ไม้รักแดง ไม้มะม่วงคัน ไม้ขาวดำ ไม้หีย ฯลฯ ปี่ของโนราจะมีขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ ผู้ที่เป่านิยมใช้ไม้ขาวดำ เพราะเสียงปีจะเป่าขึ้น (เป่าได้ไพเราะ บังคับลมได้ดีไม่เหนื่อย) เนื้อไม้มีผลลดความสวยงามราคาของปีจะแตกต่างกัน ตั้งแต่ราคาประมาณ 600 บาท จนถึง 1,200 บาท เช่น ปี่ไม้ชัยพฤกษ์ ซึ่งทำด้วยฝีมือช่างพื้นบ้าน บริเวณโรงเรียนนพคุณประชาสรรค์ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครศรีธรรมราช หากสั่งซื้อจำนวนมากเพื่อนำ

ไปฝึกหัด ราคาประมาณเลาละ 600 บาท ซึ่งถือกันว่ามีราคาถูก วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราชนิยมสั่งซื้อเพื่อให้ นักศึกษาที่เรียนปีพาทย์ และเครื่องเป่าโนราได้ฝึกซ้อมกัน² ปีโนราแถวจังหวัดพัทลุง มีการทำ บริเวณ บ้านนายเปลื้อง แสงสวัสดิ์ หลังวัดควนกรวด ตำบลปรางหมู่ อำเภอเมือง จังหวัด พัทลุง เป็นปีต้นและปีกลาง ทำด้วยไม้รักเขาและไม่ขาวดำ ราคาประมาณ 800 - 1,000 บาท มีผู้นิยมซื้อนำไปบรรเลงประกอบการแสดงในราชของจังหวัด พัทลุงหลายคณะเช่นเดียวกัน³

จากสภาพของการเปลี่ยนแปลงการทำเครื่องดนตรีโนรา คือ ทับ กลอง ปี ซึ่งเป็นฝีมือการทำของช่างพื้นบ้าน แสดงให้เห็นว่าการทำเครื่องดนตรีโนรา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายอย่างอันเนื่องด้วยเหตุผลดังนี้

1. ด้านช่างทำดนตรีที่มีความชำนาญและมีฝีมือในการทำเครื่องดนตรี แต่ละชิ้น มีความรู้ในเรื่องของเสียงและจังหวะที่เกิดขึ้นขณะประกอบดนตรี เข้าใจ สัดส่วนขนาดของเครื่องดนตรีเป็นอย่างดี จึงพยายามปรับปรุงให้มีขนาด มาตรฐานขึ้น

2. ด้านจำนวนเครื่องดนตรีมีจำนวนมาก เนื่องจากมีการสอนโนรา มากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งศิลปินชาวบ้านเป็นผู้สอน แต่ปัจจุบันชาวบ้านและครู โนราได้มาสอนในสถาบันการศึกษา ช่างทำเครื่องดนตรีจึงต้องเร่งทำให้ทันกับ ความต้องการของกลุ่มสนใจดังกล่าว ซึ่งใช้เครื่องดนตรีครั้งละหลายชิ้น

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ในการทำเริ่มหายาก และมีจำนวนน้อยลง ต้อง ใช้ระยะเวลาในการทำ เนื่องจากเป็นงานฝีมือ อุปกรณ์ประเภทไม้จะต้องสั่ง หรือว่าจ้างในการเลื่อยหรือนำส่งจากแหล่งวัสดุระยะไกลหรือจากต่างจังหวัด จึงต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายของวัสดุมากขึ้น

4. ด้านความทนทาน อุปกรณ์หรือวัสดุที่ใช้ทำเครื่องดนตรี ที่สั่งทำ เพียง 1 ชุด สามารถใช้ได้เป็นเวลา 10 - 15 ปี จึงจะชำรุดหรืออาจจะเวียน มาซื้อหรือซ่อมแซมใหม่ เป็นการเปลี่ยนตัวหนังหรือขัดเกลาน้ำมันเท่านั้น ดัง นั้นเมื่อซื้อไปใช้แล้ว 1 ครั้ง ต้องเว้นระยะอีกหลายปีจึงกลับไปซื้อใหม่อีกครั้ง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งในการตีราคาเครื่องดนตรีที่สูงกว่าในอดีต

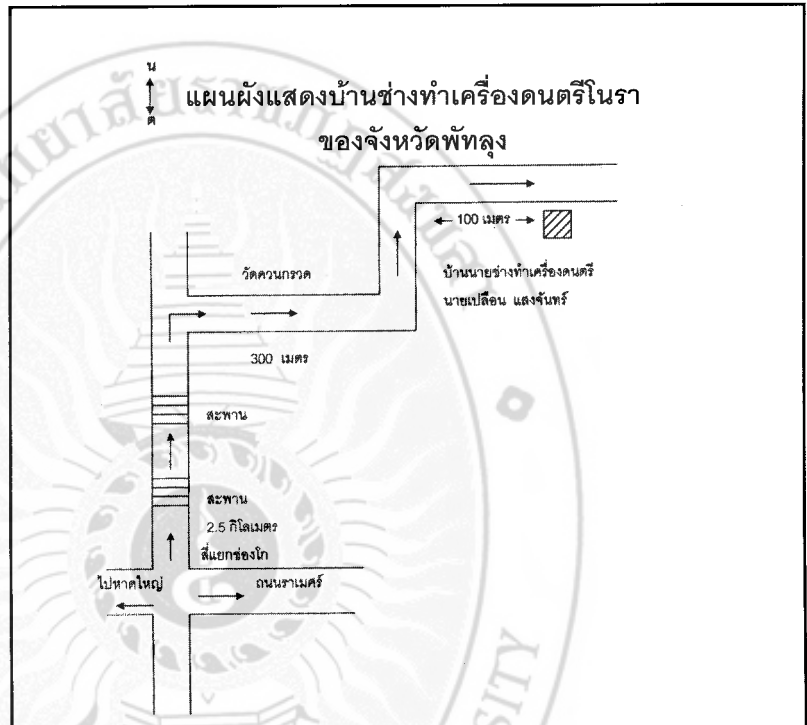
ช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่มีฝีมือในการทำงานและมีผู้ช่วยทำงานมี แหล่งและวัสดุอุปกรณ์เพียงพอ ก็จะสามารถพัฒนาฝีมือและเป็นที่รู้จักของผู้ ที่สนใจในการทำเครื่องดนตรีโนรา สามารถกำหนดระยะเวลาในการรับ อุปกรณ์ดนตรี มีอำนาจต่อรองราคากับลูกค้าหรือผู้ที่ทำธุรกิจเป็นพ่อค้า คนกลางในการจำหน่ายเครื่องดนตรี ด้วยความเป็นเครื่องดนตรีประเภท หัตถกรรม ที่ยังไม่อาศัยความละเอียดปราณีตในการทำ จึงทำให้บทบาทที่ ทำให้การพัฒนาารูปแบบเครื่องดนตรีโนรา เปลี่ยนแปลงไปอีกอย่างแน่นอน

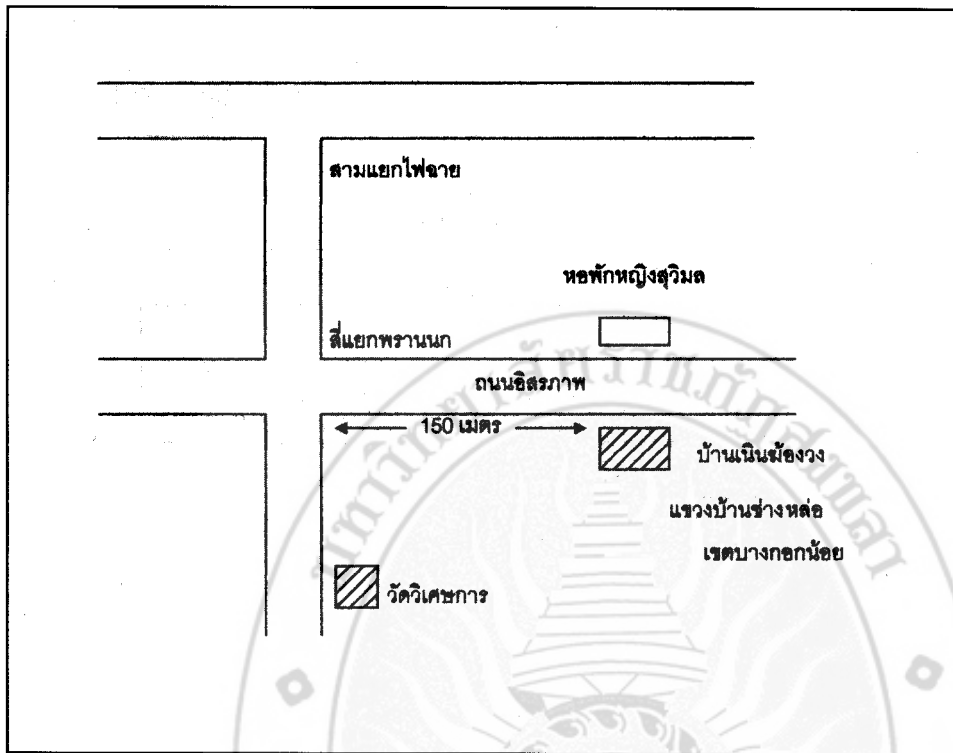
²เปลื้อง แสงสวัสดิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ เป็นผู้สัมภาษณ์ : ที่บ้านเลขที่ 46 ตำบลปรางหมู่ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง, 28 มิถุนายน 2546.

³สุธรรม ทองซุ่มนุญ ผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ เป็นผู้สัมภาษณ์ : ที่บ้านเลขที่ 695 ตำบลรัตนภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา, 6 เมษายน 2546.

เพราะสภาพของช่างฝีมือดนตรีพื้นบ้านที่มีความอิสระด้านแนวคิด มีได้อยู่ภายใต้ อำนาจบังคับกฎเกณฑ์ของผู้ใด นอกจากจิตสำนึกในความรักและชื่นชอบของ เสี่ยงดนตรี คลุกคลีอยู่กับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแขนงที่อยู่สม่ำเสมอจนถึง จุดอิมตัวด้านความรู้ ทักษะ อยากจะปรับปรุงสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มเข้าไปเพื่อความ สุข ความคิดสร้างสรรค์ และความเป็นธรรมชาติของศิลปดนตรีที่มีการปรับปรุงพัฒนา ตลอดเวลาความรู้สึกที่เกิดจากอารมณ์ศิลปิน

แผนผังบริเวณบ้านซ้องวง (ช่างตีหม้อ)

แผนผังบริเวณบ้านช่างทำทับและกลอง

